

ELS REFUGIATS

CRISTÓBAL SÀRRIAS

No podria pas dir com es deia, però el recordo bé. En el món estrany en què ens movíem als deu anys, en el poble desconegut que ens va servir de llar providencial escapant de les bombes de Barcelona, hi havia un grup de nois i noies de la nostra edat, que vivien aïllats, allunyats, al peu de la muntanya. Ocupaven, deien, un edifici que podia ser un record de l'edat mitjana. No sabíem res de la seva història, i no va ser sinó més tard que ens van parlar de revoltes, i dels cants dels segadors. Hi havia quelcom de misteriós en aquella gran casa pairal que, com una taca blanca sobre el verd dels pins de la muntanya, i amb una torbadora torre d'homenatge, semblava portar-nos necessàriament cap a l'edat mitjana.

Quines fantasies podíem muntar en el nostre infantil imaginari, cada vegada que alçàvem els ulls, i en la llunyania veíem el castell de Fluvià!

En aquell temps era solament "el Castell", i els companys que anaves coneixent al poble en parlaven com d'un indret misteriós, solitari, inaccessible. Un vestigi d'història passada, amb el qual podies ordir mil fantasioses cròniques de cavallers, de trabucaires, de camperols amb la falç amenaçadora a la mà i el crit de la revolta a la gorja.

Un dia, però, al capvespre, van travessar el poble uns dels enormes camions que havíem vist a Barcelona amb els milicians que anaven cap a la batalla de l'Ebre; era el 1937. Però en lloc de cants entonats per veus gruixudes, es podia gairebé sentir l'alè de la mainada aterrida, que s'amuntegava en les caixes de fusta dels *armatostes*. Qui eren, d'on venien, on anaven? La direcció era la de la muntanya, que tenia una carretera sense sortida. Les cases pairals de l'entorn van mirar-los a tots amb certa recança, ja que començava a arribar l'allau de famílies que fugien de les terres dels fronts... Però els fugitius anaven amb els seus carros de grans veles plenes de pols, carregats d'estrís casolans: llits, matalassos, cadires... i rodejats dels gossos que no paraven de lladrar al voltant de les caravanes. Eren dels mateixos que fugien de l'Espanya en guerra? Què volien del pla de Palautordera?

Si eren refugiats, ho eren d'una altra manera. No podíem ni tan sols sospitar d'on venien, ni com s'instal·larien per aquells indrets, de densa boscúria i un bon fred hivernal sota la influència de les neus del proper Montseny. Ben aviat vam veure que la solució era ben senzilla: al Castell.

De la nit al dia, aquell edifici de llegenda passava a ser la llar de nois i noies —uns setanta— vinguts d'arreu d'Espanya. Eren com nosaltres, criatures

fugitives que s'escapaven del món destrossat per les guerres i l'odi que van esclatar, com un incendi no dominat, al forn de pa encara no cuit de les nostres edats més tendres. Semblaven indefensos, però eren refugiats! El poble no en volia, de refugiats. Eren un perill per tantes coses: malalties, tradicions, propietats privades...

Fa pensar més del compte, com va dividir-se la nostra infantil població de Vallflorida (la nova Sant Esteve de Palautordera): els indígenes —els amos naturals del poble—, els nouvinguts —fugitiu especialment de Barcelona— i els refugiats, els expulsats de les seves terres per l'ona del dolor i de la guerra fratricida. I van començar les hostilitats entre les tres tribus, primer de paraula i després a cops de roc...

I va ser allí, entre pedres tirades amb mala traça, o batalles de neu en ple hivern, que el vaig conèixer i ens van fer amics. I pensar que no recordo el seu nom... Ricardo, Alberto, Eduardo, Prudencio...? Mentre uns i altres sense saber la raó es deien de totes i es feien la vida impossible, nosaltres passaven moltes hores amagats al bosc; i parlàvem. Xerràvem una mica de tot i ell, sobretot, recordava la seva terra de muntanyes verdes, i de taques negres de les mines; i del mar que pujava i baixava cada dia amb la seqüència de les marees, i les grans ones que aixecaven els vents del seu Cantàbric. Volia poder explicar-se com, sent tan iguals, teníem parles tan diferents, i com es podia sospirar per tornar a la gran ciutat, tan propera i allunyada del mar com era Barcelona, tal com li havia explicat. Vam fabular de tot, perquè ja se sap que l'imaginari va ocupant el món de les realitats passades i futures, sobretot a aquella edat.

"Sí, jo sóc de Gijón, el meu pare era miner, però estava al front, i ens van encomanar a tots al Socors Roig"... Necessitava parlar d'un futur que veia incert, però que amb els tocs necessaris de fantasia semblava fer-li més fàcil el present: "Anirem a Rússia, estudiarem, i després tornarem a Espanya per fer-ne un país més igualitari, sense rics, sense fam, sense capellans que ens enganyin amb històries d'infern... Serem tots més sans, tots més forts, més germans. Veus totes aquestes masies, can Auleda, can Garballer, can Mir... Tot és d'uns pocs, que ens ho amaguen tot. Els refugiats som un perill; creuen que els prendrem les terres, els conills, l'aviram... De fet, tot és de tots, i d'aquí a uns anys, tots gaudirem de tot. Ah, quan tornem de Rússia..."

I somiava. Jo l' escoltava: no podia parlar-ne, del meu avenir. Érem molts germans, i passàvem gana. Tornar a Barcelona era tornar a patir pels bombardeigs, era anar a fer cua per veure si hi havia una barra de pa i unes patates. Era veure els cotxes requisats amb grans inscripcions de CNT-FAI. Era perdre la relativa pau que teníem a Vallflorida. Em sentia, però, incapaç de somniar amb el món que ell pensava. Va prometre que demanaria al cap del grup si havia algun lloc lliure i podia anar amb ells... Una follia, ja que mai

de la vida podria deixar-ho tot, així, de sobte, com deixant-me anar a l'aventura. Em dolia deixar els pares i els germans, però ell insistia, i em va prometre que tornariem victoriosos aviat, i que retrobaríem una pau millor. Total hauríem d'esperar uns deu anys... En teníem tretze.

Era una opció que em va treballar molt temps. A casa una boca menys, jo amb menys fam, i amb un futur sense ombres...

Al cap de tres mesos jo havia pres la meva decisió. El cap del grup m'acceptava, encara que no havia de dir res fins a última hora. Als pares, un paper de comiat i promesa de notícies. Però el que no estava a punt era jo.

La matinada era fresca, i van sortir silenciosament del poble. Jo no estava tranquil, mirant de lluny com sortien com ombres cap als camions. Em semblava traïr la confiança de l'amic, però també la dels pares. No deixava res darrere meu? Ho deixava tot!

En un revolt de la carretera vaig veure encara l'ombra dels camions sobre la gespa. Anaven tots mig adormits. Crec que ningú va notar que jo no hi era... Els camions seguien endavant, creuant-se amb carros i homes i dones carregats amb farcells. Jo estava perdut, darrere la finestra... La caravana deuria ser uns quilòmetres més enllà d'Arbúcies... I em vaig ajeure a terra, amagat sota una manta i plorant la sort de l'amic, la meva dissort i, potser, la meva covardia.

De sobte començà a fer-se de dia, i la gent tenia por dels avions que passaven a vol ras. I tant que hi passaven! I van deixar uns reguerols de pols, que

Castell de Fluvià a Sant Esteve de Palautordera